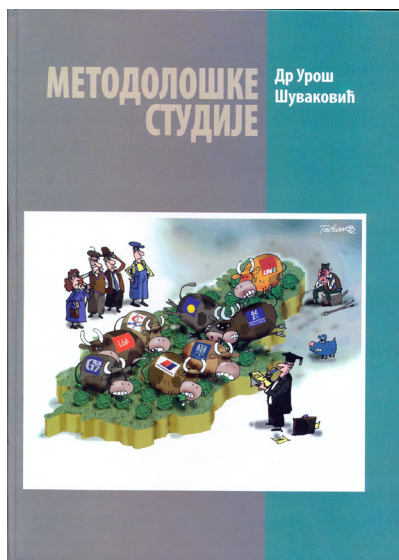

УДК 316.334.3(049.3)

Неџиб М. Прашевић,
 Универзитет у Приштини,
 Филозофски факултет
 са привременим седиштем
 у Косовској Митровици
 Катедра за социологију

О МЕТОДАМА ИСТРАЖИВАЊА ПОЛИТИЧКИХ ПАРТИЈА

Проф. др Урош Шуваковић, *Методолошке студије о питањима социолошког проучавања политичких партија*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2011, 195 страна

„За науку у целини важи да је она заснована на разликовању између појавног и стварног.

Нема друштвене појаве код које је то израженије, него што су политичке партије. Управо је овим чињеницама потребно прилагодити методе, технике и инструменте научног проучавања, како бисмо дошли до научне истине о политичким странкама.“⁽¹⁾

Књига проф. др Уроша Шуваковића *Методолошке студије о питањима социолошког проучавања политичких партија*⁽²⁾ представља прву целовиту студију ове врсте у нашој, и шире југословенској, методолошкој литератури. Она је заправо производ ауторовог континуираног бављења истраживањем политичких партија⁽³⁾, али и нешто

- 1) Урош Шуваковић, *Методолошке студије о питањима социолошког проучавања политичких партија*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2011, стр. 43
- 2) Настала као резултат научно-истраживачког пројекта 147046 *Парламентарне политичке партије у Краљевини СХС/Југославији 1918-1941* који је, у оквиру циклуса основних истраживања у периоду 2006-2010, финансирало Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије и објављена уз финансијску подршку Министарства просвете и науке Републике Србије.
- 3) Урош Шуваковић је објавио велики број радова у најпрестижнијим међународним (уврштеним на SSCI Thompson Reuters листу и оним који се код нас класификују као М24), иностраним и домаћим часописима у којима се бави истраживањима политичких партија. Објавио је и три научне монографије на ову тему: *Испитивање политичких става* (Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2000), *Политичке партије и глобални друштвени циљеви* (Трећи миленијум, Београд, 2004), двотомно монографију *Парламентарне*

дужег од једне деценије актив-
ног бављења практичном по-
литиком, што му је омогућило
увид и закључивања која није
могуће само теоријски извести.

Циљ који је аутор себи по-
ставио могао би се изразити у
форми питања: „Шта се може и
колико успешно истражити код
политичких партија применом
социолошког метода проучава-
ња? “ Одговор на ово питање
дат је на 195 страница, унутар
десет одељака раздeљених на
потпоглавља од којих су она
која се баве испитивањем кон-
кретних метода укомпонована
по одређеном кључу и дослед-
но спроводе логику излагања
упознајући читаоца са општим
карактеристикама дате методе,
разрешавајући термиолошке
и појмовне недоумице, након
чега се тако одређен појам при-
мењује на специфичан предмет
– политичке партије. Излагање
унутар ових поглавља завршава
се потпоглављима занимљивог
насловa *Ка закључивању* у који-
ма аутор сабира изнесене оцене
методе на основу чега проце-
њује у коликој мери је приме-
рена истраживању политичких
партија. На крају књиге налази
се опширан списак коришћене

литературе, као и резиме на три
светска језика (италијански, ру-
ски и енглески).

Питање којим смо форму-
лисали циљ који је аутор себи
поставио изискује додатна об-
јашњења и она су дата у *Увод-
ној напомени* којом започиње
излагање и која представља
интегрални део саме студије.
Аутор не тврди да социологија
полаже неприкосновено пра-
во на овај предмет (политичке
партије), иако је он релевантан
социолошки предмет из про-
стог разлога што се социологи-
ја бави истраживањем друштве-
них група, а политичке партије
то свакако јесу, али истиче да
се једностраним приступом ма-
нифестованим у примени само
политиколошког или социоло-
шког метода не може стећи пот-
пун увид у испитивани фено-
мен. Због властите сложености,
политичке партије изискују *по-
лиметодски третман*, а овако
формулисан методолошки зах-
тев није тешко постићи с обзи-
ром да Шуваковић заступа ста-
новиште о јединственом методу
свих друштвених наука који се
прилагођава специфичностима
проучаване друштвене појаве,
поткрепљујући властиту тезу
указивањем на постојање науч-
не методологије као јединстве-
не и сложене науке.

Тако, у првом поглављу,
након одређења појма науч-
не методологије и испитивању
односа са логиком, теоријом

стрaнке у Краљевини СХС-Југослави-
ји (Филозофски факултет Универзи-
тета у Приштини, Косовска Митрови-
ца, 2007-2008. у коауторству са проф.
др Драгијем Маликовићем и проф. др
Александром Раствоићем), те прире-
дио и уредио тематски зборник радова
*Осма седница ЦК СКС – 20 година по-
сле* (Смисао, Београд, 2009).

сазнања и филозофијом науке, аутор аргументује тезу о сложености методологије истичући да се унутар ове дисциплине могу разликовати како општа, тако и методологија друштвених и природних наука, али и специјалне методологије које представљају методологије посебних наука и проучавају специфичности примене научних метода на проучавања предмета и метода тих наука.⁴⁾ Ово је важна напомена зато што се од тог тренутка излагање усредсређује на испитивање једне специјалне методологије – оне која је својствена социологији политичких партија. Дакле, колико год да су политиколошки и социолошки методи блиски, у овој студији се методолошка проблематика не креће у оквиру наука чији су ово методи (политикологија и социологија политике), већ унутар специјалне социолошке дисциплине – социологије политичких партија. Али, зашто је нужно да се политичке партије истражују унутар једне „специјалне“ социологије? Управо зато што ни социологија политике а ни политикологија не истражују политичке партије у њиховој сложености и комплексности. У овој чињеници садржан је и разлог због кога аутор прибегава синтетичкој дефиницији политичких партија истичући да под њима треба разумети „организације идеј-

но – политичких исто(слично) мишљеника који се *релативно трајно удружују* и промовишу одређена *програмска опредељења* са основним *циљем освајања, односно останка на власти или учешћа у власти*, путем које оне реализују и афирмишу *интересе, вредности и циљеве* оних *друштвених група* које теже да *представљају*, по правилу настојећи да те интересе, вредности и циљеве прикажу што општијим, односно *глобалним*.“⁵⁾ Наглашени делови дефиниције не нуде само опште елементе појма политичких партија већ истичу и компоненте које се могу истраживати. Иако се специфична разлика политичких партија у односу на остале друштвене организације не може свести на елемент борбе за власт, ипак је јасно да су то такве организације које су у сваком смислу *прилагођене овоме циљу*⁶⁾, и организационо и идејно. При томе, важно је нагласити да Шуваковић не одређује преуско начин остваривања овог циља, свдећи га на борбу за власт путем избора, већ истиче да су ситуације илегалног деловања политичких партија, чак и примена политичког насиља, постојећа средства доласка на власт и да из тог разлога морају ући у опсег појма а што са своје стране упућује методологији изазов да изна-

4) Исто, стр. 22.

5) Исто, стр. 33, (курзив Н.П.)

6) Исто, стр. 37.

ђе примерене методе, технике и инструменте за истраживање и оваквих аспеката деловања.

Други део књиге, од четвртог до десетог поглавља, посвећен је питању у којој мери су устаљене социолошке методе примерене истраживању овако дефинисаних политичких партија?

Методом анализе садржаја могуће је анализирати садржај исказа носиоца политичких ставова. Значење исказа се може констатовати, али га је неретко потребно и открити, тако да анализа садржаја мора бити пријемчива и оваквим потребама. У том смислу је и оправдано Шуваковићево указивање да у анализи није довољно сазнати шта је неко рекао, већ и *како* је то урадио, у каквим околностима; и даље, ко је одређени став изрекао, какво значење има за творца, емитента и адресата? Анализа садржаја, спроведена само квалитативним и само квантитативним техникама не би могла да одговори на све наведене проблеме зато се Шуваковић залаже за увођење *интегралне анализе садржаја*, која треба да превлада једностраности сваке од наведених техника које ограничавају њихову продорност у долажењу до нових сазнања.

Методом испитивања и њему припадајућих техника (научни интервју, научна анкета и научни тест) могуће је истра-

жити све оно о чему је могуће добити исказ испитаника, па се тако може истражити све оно што чини елементе дефиниције политичких партија. Основна карактеристика споменуте методе јесте изазивање вербалне провокације (постављањем питања). Оно што је важно истаћи у погледу одговора који се оваквом провокацијом изнуђује везано је за његову форму. Наиме, одговор не мора нужно бити одређени исказ. У зависности од контекста и избегавање давања одговора од стране испитаника, фацијална експресија испровоцирана самим питањем може имати много већи сазнајни значај него фразирана реченица.

Поглавље које се бави анализом *методе посматрања*, а посебно једним њеним видом *посматрањем са учествовањем*, представља средишњи и најважнији део ове студије из разлога што аутор тврди, иако на многим местима истиче значај полиметодског приступа, да је ова техника најпримеренија за истраживање политичких партија и то у својству оперативне методе коју је могуће применити потпуно самостално и на основу тога извести одговарајуће научно закључивање⁷⁾ које карактерише *висок степен поузданости*⁸⁾ и којим се долази до

7) Исто, стр. 124/5.

8) Исто, стр. 132 (курзив Н.П.)

„дубље спознаје свих елемената из којих се она састоји (политичка партија, Н.П.), сфера деловања, начина организовања и одлучивања, покушаја представљања у јавности, итд.“⁹⁾

Да бисмо разумели овакву ауторову тезу потребно је подсетити се мотоа са почетка нашег излагања. Иза манифестних аспеката деловања политичких партија, који су свима доступни на увид, постоји читаво једно подручје које је доступно само члановима одређене партије. Тако и наука која жели да властите методе прилагоди испитивању једног овако комплексног предмета мора изнаћи начин, уколико жели да њени закључци буду целовити, да истражи и ове „невидљиве“ аспекте деловања и организације политичких партија. Логично решење за овакав проблем представља примена технике *посматрања са учествовањем*. Међутим, како је и ова као и све друге технике и методе скопчана са одређеним ограничењима, а према ауторовом мишљењу једно од најозбиљнијих је везано за проблем када посматрана група зна да се над њом спроводи истраживање чиме по правилу настоји да уобичајену праксу прикаже у неаутентичном светлу, Шуваковић као најцелисходнији вид наведене методе *предлаже посматрање са пот-*

пуним учествовањем. Важно је одмах истаћи да се овај вид не може свести на оне модалитете који су познати унутар методолошке литературе¹⁰⁾. Под квалитетивом „потпуно учествовање“ не мисли се само на потпуну укљученост истраживача у странку коју испитује, већ на политичара или пак кадровика, једном речју, партијског активисту који је и сам члан странке коју истражује, који дели њену идеологију и који у властитом политичком деловању треба да буде вођен партијским интересом.

Зашто је ово важно? Зато што је посматрач, у правом смислу речи, један од чланова групе и као такав је доживљен од партијских колега чиме је у повлашћеној позицији да посматра аутентично поступање, као и да разуме саму партијску активност. У погледу доступности предмета истраживања овако одређена метода заиста делује продорно зато што омогућава истраживачу да буде део појаве коју испитује.

Од недостатака који су својствени овом методу аутор наводи онај који је везан за објективност самог истраживача, као и моралну дилему која се јавља приликом процене да ли је основано спроводити истраживање мимо знања чланова групе

9) Исто, стр. 142.

10) То су: чист посматрач, потпуни учесник, посматрач – учесник, учесник – посматрач.

о томе да се над њима обавља посматрање. Шуваковић сматра да се морална дилема може превазићи уколико истраживач прибегне типологизацијама и уопштавањима, примећујући са друге стране да сама природа посла чланова партије, који су јавне личности, ограничава оправданост позивања на приватност.

Све наведене аспекте можемо сажети у један принцип који истраживачу мора стално бити пред очима а то је да се *учествујући у политичкој активности странке коју проучава мора водити политичким интересима те странке, а научним интересима у свом истраживању*¹¹⁾. Ово је важно зато што би предузимање одређених поступака у научне сврхе могло да представља субверзију за саму политичку партију. Управо се у наглашеном услову крије и најозбиљнији изазов који ова техника упућује потпуном учеснику. Одржати баланс између политичког и научног интереса могуће је само уколико се наведени интереси не сукобљавају. Међутим, проблем настаје када научни интерес изискује такве поступке који *de facto* представљају субверзију за политичку партију, нпр. објављивање добијених резултата истраживања; дакле, у оним ситуацијама

када научни интерес претпоставља узурпацију политичког интереса.

Иако сама метода посматрања са учествовањем поседује властита оптерећења, од којих је свакако највеће оно скопчано са аспектом првог лица и *превођењем* задобијеног искуства у исказе који се могу верификовати са аспекта трећег лица, јер у супротном би, као логична консеквенца у овом случају, за сваког ко би желео да верификује изнесене тврдње, као једини начин преостао онај да и сам мора постати члан партије, важно је напоменути да аутор у овој књизи не испитује епистемичке аспекте саме методе већ да, а што је и у сагласју са постављеним циљем, истражује у којој мери је потпуно учествовање пријемчиво да обезбеди увид у све оне аспекте деловања и организације политичких партија до којих се не може доћи применом ниједне друге методе или технике истраживања. Посматрано са наведеног аспекта, у погледу продорности, предложени вид посматрања је заиста привилегован уколико се метод ограничи на прикупљање оних сазнања до којих је могуће доћи само са аспекта првог лица. Међутим, аутор истиче да се сам метод може употребљавати у својству оперативног метода и да се на основу њега могу извести одређени научни закључци а што са своје стране

11) Урош Шуваковић, *Методолошке студије о питањима социолошког проучавања политичких партија*, Косовска Митровица, 2011, стр. 138.

представља тврдњу која се може поткрепити аргументацијом везаном за сазнајни аспект саме методе, а што умногоме превазилази оквир ове монографије. Оно што је извесно јесте да од аспекта деловања или организације политичких партија који се истражује и зависи да ли сâм метод може фигурирати као оперативни или не, али је исто тако сигурно да комплекснија питања изискују полиметодски приступ чиме се посматрање са потпуним учествовањем може употребити као једна од потребних али не и као једина метода.

Поглавље под насловом *Мерења у истраживању политичких партија* покушава да одговори на питање да ли се и ако може, шта се и колико егзактно може мерити код политичких партија? Ауторов одговор је: „Њихова успешност“. Међутим, како се овим питањем баве многи, а пре свих политички аналитичари за чије процене аутор истиче да најчешће почијају на вредносним судовима¹²⁾, испитивањем компоненте која се може мерити он тежи да квантификованом методом дође до проверљиве, објективне научне чињенице, или другачије изражено, да квантификује одређени квалитет. Како из дефиниције политичких партија произилази да је њихов основни циљ освајање,останак или

бар учешће у власти¹³⁾, мерење успешности одређене политичке партије може се обављати само у односу на то колико је одређена партија успешна у остваривању овог циља. Међутим, успешност одређене странке није исто што и њен политички рејтинг. Рејтинг је динамичнија категорија од успешности и представља пресек стања који се утврђује за одређен тренутак док успешност зависи од остварења циља и то у погледу једног дужег временског периода.

Како мерити колико је нека партија успешна или неуспешна? Аутор предлаже као погодан инструмент *скалу успешности политичких партија*. Наиме, ради се о десеточлавној графичкој интервалној скали на чијем се левом крају налазе, у интервалима од 1 до 5, неуспешне ванпарламентарне партије¹⁴⁾ док су на десној страни скале, у интервалу од 6 до 10, степеноване парламентарне странке. На основу критеријума успешности вршења власти могуће је успоставити одређени поредак међу странкама, та-

13) Исто, стр. 146.

14) Критеријум којим се успоставља степеновање утврђује на основу следећих утврђивих чињеница: испуњености законских услова за регистрацију и степена развијености партијске организације путем броја јединица локалне самоуправе, постојања националног руководства које се редовно састаје, кандидовање националне посланичке листе, препознатљивост симбола, проценат подршке бирача.

12) Исто, стр. 145.

ко да ће најуспешнија бити она странка која самостално врши извршну власт, док ће најслабија бити парламентарна странка.

Занимљив је разлог на основу кога аутор одређује ступањ 7 и 8. На седмом ступњу се налази парламентарна партија која је учесник у влади или чијом је подршком изабрана мањинска влада, док се на осмом месту налази водећа парламентарна опозициона партија, с тим што поседује довољан број мандата да може да покрене изгласавање неповерењу влади. Дакле, уколико је критеријум на основу кога се врши степеновање, учешће у власти, партија на седмом месту фактички запрема тај статус те тако делује нејасно зашто је на нижем ступњу у односу на највећу опозициону партију која не учествује у власти? Према ауторовом мишљењу, чињеница да највећа опозициона партија поседује претећи капацитет манифестован у способности да покрене питање изгласавања неповерења влади представља довољан разлог за успостављени поредак. За овакав аргумент аутор потврду изналази у чињеници да у развијеним земљама европског парламентаризма водећа опозициона партија на овај начин утиче на неке важне владине одлуке (нпр. путем амандмана). Међутим, сматрамо да претећи капацитет изражен у могућности да се покрене иницијатива

изгласавања неповерења влади још увек не значи да се може обезбедити довољан број гласова да се овај потенцијал заиста и реализује, конкретно у обезбеђивању довољног броја гласова који би довели до пада владе. Чини се да овај аргумент пре иде у прилог тези о потреби да мала странка, која партиципира у власти обезбеђујући владајућој партији потребну већину, буде на вишем ступњу илустроване скале него што га обесмишљава.

Невезано за овде изнесену дилему, разврставањем политичких партија према овој скали може се утврдити успешност за сваку годину понаособ, али је њена првенствена намена утврђивање успешности у дужем временском периоду (десет година).

Да би се квантификовао резултат потребно је сваком од ступњева доделити број бодова који је исти самом ступњу (нпр. 4 место носи 4 поена). Овиме добијамо све потребне компоненте на основу којих је могуће израчунати *количник успешности политичких партија (КУ)*.

$$KY = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7 + x_8 + x_9 + x_{10}}{10}$$

где су $x_1, x_2, \dots, x_{10}$ позиције странака на скали.

Примењујући наведену формулу могуће је одредити количник успешности неколико посматраних странака у периоду

од 10 година. Свака партија чији количник износи 6.0 и више сматра се успешном партијом, а аутор демонстрира примену израчунавања овог количника на парламентарне партије у Србији у раздобљу 2000-2010.

Претпоследње поглавље књиге бави се могућношћу примене *биографског метода* у истраживању политичких партија. Због погрешне асоцијације на коју може навести назив ове методе, аутор сматра да га је примереније назвати „метод личних докумената“. Дакле, за саму биографску методу нису значајне биографије пошто оне нису лична документа настала из пера појединца на кога се односе. Оно што социологију занима када примењује овај метод јесте да преко индивидуалних биографија и посредством њих стекне сазнање о друштвеним групама и организацијама. У том смислу је овај метод примерен истраживању политичких партија. Аутобиографије, дневници, писма, личне белешке, е – mail, SMS, Facebook (под условом да се може утврдити аутентичност налога) значајни су зато што истраживачу обезбеђују податке који су спонтани и искрени у изражавању става, мисли, погледа, разлога и мотива који карактеришу документе који нису првенствено намењени за показивање другоме (овде је Facebook изузетак). Принципи који карактерише ову методу

јесте принцип комплементарности, тј. могућност поређења података добијених из различитих извора и путем различитих метода. Иако се може јавити само као помоћна метода зато што лични документи не могу представљати једини извор сазнања о некој партији и партијском животу одређеног доба¹⁵⁾, то још увек не значи да ова метода има мањи значај, јер се помоћу ње поједина питања, као што су рад и карактер политичких партија и улога коју појединци (вође и чланови) имају у њима могу најуспешније истражити.

На послетку, аутор истражује могућност примене *метода студије случаја* у истраживању политичких партија. Методом случаја обухвата се целина једне појаве у њеном историциту, односно у свим фазама њеног развоја у одређеном временском периоду у коме се ова истражује, па у том смислу делује веома погодно за истраживање политичких партија с обзиром да су оне специфичне друштвене организације па се тако могу оделити у односу на остале друштвене организације, код којих је лако утврдити ко је њихов члан, а при том су и историјске категорије које постоје на одређеном простору.

Иако примена овог метода може у погледу појединих питања деловати неподесном (нпр. истраживање вишестранаца у

15) Исто, стр. 161.

неком дужем временском периоду), у погледу истраживања једне одређене партије он је незамењив. Погодност да се приликом истраживања користи разним изворима података као и да се комбинује са осталим техникама истраживања које су примерене предмету, овом методу даје одређену предност у односу на остале изложене методе.

О књизи проф. др Уроша Шуваковића може се закључити да умногоме превазилази оквире стандардне методолошке студије. Писана јасним језиком, при чему се аргументација заступаних теза не успоставља догматски већ полемички, она испуњава и педагошку функцију. Полемика са тезама најутицајнијих ауторитета може сваком студенту послужити за наук да за статус научне чињенице није толико важно ко је истиче (ауторитет), колико је важно каквим је аргументом подупире. Из наведеног разлога, аутор није упао у класичну „замку“ ерудиције. Од самог почетка стриктно дефинисан план истраживања спроведен је без непотребних и оптерећујућих екскурса и дигресија које по правилу више илуструју ерудицију него што припомажу разрешењу одређеног питања. Ерудиција се уочава тамо где би јој у оваквим расправама и требало бити место, у аргументацији чија ваљаност не би била

могућа да аутор није врсни познавалац предмета који истражује.

Укупном утиску придоносе и фусноте које поред информативног значаја неретко, помоћу занимљивих података и илустрација, представљају право растерећење у тренуцима када строга аргументација и извођења изискују појачани читалачки напор.

